INVENTARISATIE EN ANALYSE

Visie op de entrees van Steenbergen

Oktober 2019

Inventarisatie en analyse

Visie op de entrees van Steenbergen

Datum:
Oktober 2019

Opdrachtgever:

Gemeente Steenbergen
Postbus 6
4650 AA Steenbergen

Auteur/Adviseur

Burobol
Postbus 1096
5200 BC 's-Hertogenbosch
073-8510633
info@burobol.nl

Plangebied: gemeente Steenbergen

1 HISTORIE

1.1 Zelnering

Het landschap van de Gemeente Steenbergen kent een boeiende ontwikkelingsgeschiedenis. De stad Steenbergen ontstond op een uitloper van de Brabantse Wal omstreeks 1260, temidden van uitgestrekt veenlandschap dat regelmatig overstroomde en bedekt werd met zeeklei en zand. Omdat het veen doordrenkt was geweest met zeewater en daardoor rijk aan natrium was, kon zout gewonnen worden. Het winnen van zout bracht Steenbergen als centrum van de zoutwinning grote rijkdom. De turf werd verbrand en uit de as werd zout gewonnen. Vanwege het brandgevaar werd de zelnering buiten de woonkern verricht, maar wel binnen de omwalling. Dat is de reden dat de oorspronkelijke stad zo'n grote omvang had. Ook werden bijproducten van de zelnering zoals het vruchtbare 'zelas' verkocht en dankzij de haven floreerde de handel met andere steden aan de Noordzee.

1.2 West Brabantse Linie

De kern Steenbergen komt voort uit vesting Steenbergen, onderdeel van de West Brabantse Linie. Deze waterlinie diende tijdens de Tachtig Jarige oorlog dreigende aanvallen van het Spaanse leger vanuit Antwerpen af te slaan. Toen Prins Maurits in 1623 Steenbergen definitief veroverde, werd de linie versterkt. Tussen de vestingen en forten was een inundatievlakte voorzien. Vanuit fort Henricus kon door het openzetten van een sluis in de Steenbergse Vliet zeewater instromen, waardoor het Halsters en Oudlands laag onder liepen. Ook de beekjes de Ligne en de Zoom konden worden gebruikt om het land onder te laten lopen. Ten noorden van Steenbergen moest fort Henricus de zoutwatertoevoer voor inundatie en vesting Steenbergen beschermen. In 1812 wordt de functie van Steenbergen als vestingstad opgeheven. Steenbergen bleef daarna nog wel geruime tijd garnizoensstad. De buitenste linies zijn vandaag de dag weinig herkenbaar. Belangrijkste verwijzing is de Kromme weg die het de gekartelde vorm van de voormalige vesting volgt. Bronnen: bhic.nl, vriendenwbwl.nl

1.3 Grootschalige infrastructuur

Vrij recent is het landschap ven de gemeente Steenbergen ingrijpend veranderd door de aanleg van grootschalige infrastructuur. Het tracé van snelweg A4 kent enkele geplande delen die lange tijd niet uitgevoerd zijn, zoals de stukken ter hoogte van Delft/Scheidam en ter hoogte van Steenbergen. Het stuk ter hoogte van Steenbergen (tussen Klutsdorp en Dinteloord) werd in 2014 opengesteld voor het verkeer en hiermee was deze ontbrekende schakel verleden tijd. De aanleg van dit stuk snelweg heeft grote impact op de ruimtelijke beleving van de gemeente Steenbergen. Verschillende landschappelijke structuren worden doorsneden. De Steenbersche haven is ondertunneld, waardoor de haven van Steenbergen verbonden blijft met de Steenbergse Vliet.

De N259 vormde een cruciale noord-zuidverbinding tussen de A4 vanuit Antwerpen en Rotterdam ter hoogte van Dinteloord en Steenbergen. In 2015, na aanleg van de A4 rond Steenbergen, is de N259 overgedragen aan de gemeente Steenbergen en heet sindsdien Rondweg Oost. Met het wegvallen van de doorgaande functie, ontstaat de mogelijkheid om de relatie van deze weg met de kern Steenbergen en het landschap te versterken.

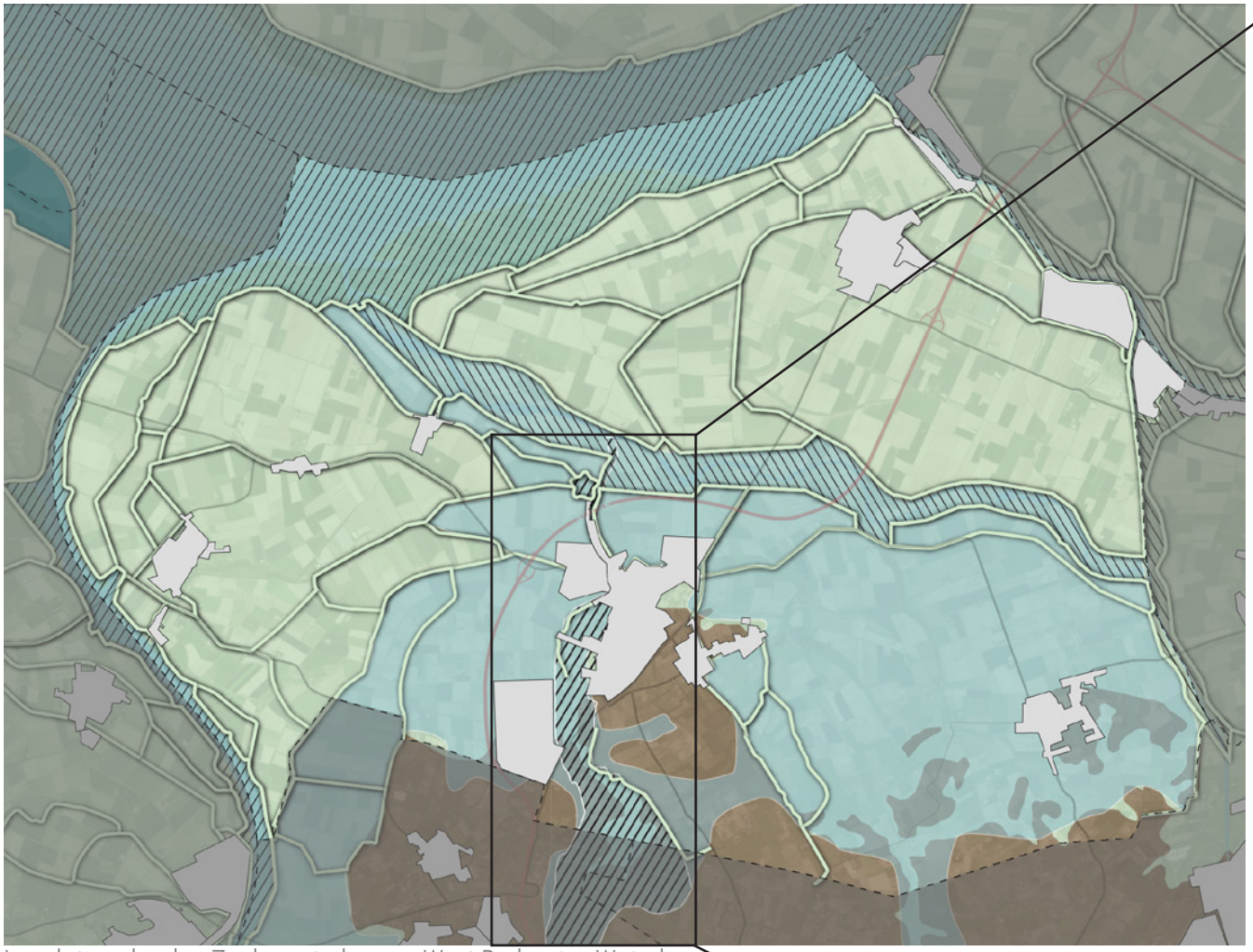

Inundatiegebieden Zuiderwaterlinie en West Brabantse Waterlinie

West Brabantse Waterlinie bron: www.vriendenwbwl.nl

Ontwikkeling gemeente Steenbergen

1800 Brede slikken en kreken

1850 Slaakdam

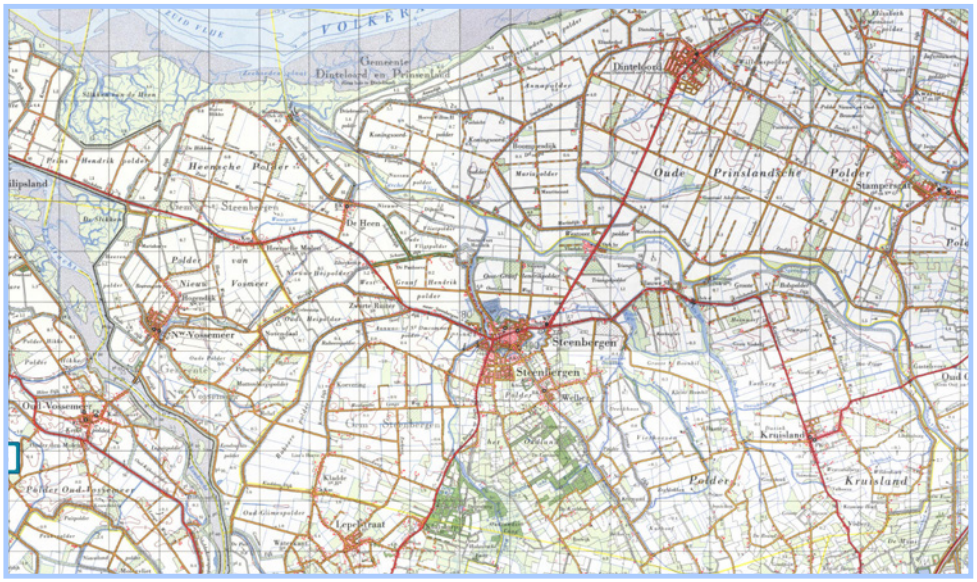

1975 Uitbreiding Steenbergen, Dinteloord, Nieuw Vossemeer en Kruisland

2000 Schelde-Rijnverbinding, rondweg Oost

1900

1950 Prins Hendrikpolder

2017 snelweg A4 doorgetrokken, kassencomplex, uitbreiding Steenbergen-noord

2 LANDSCHAPSANALYSE

2.1 Landschapstypen

De Gemeente Steenbergen kenmerkt zich door de overgang van twee landschapstypen; het landschap van de brabantse zandgrond en het zeeklei-landschap. Het zandlandschap kenmerkt zich door de aanwezigheid van bos en lanen van zomereiken. Het is een veel kleinschaliger landschap dan het open polderlandschap dat de zeeklei kenmerkt. Het zeeklei-landschap bestaat hier uit lichte en zware zeeklei, uitstekende grond voor de teelt van bijvoorbeeld graan, aardappelen, uien en suikerbieten. Sinds 1908 is er een coöperatieve fabriek van de Suikerunie bij Dinteloord gevestigd. De betekenis van de suikerbiet voor de regio is recent expliciet verbeeld door het kunstwerk van een suikerbiet op de rotonde bij Dinteloord.

Zeeklei-landschap

Rotonde met suikerbietkunstwerk

Zandlandschap

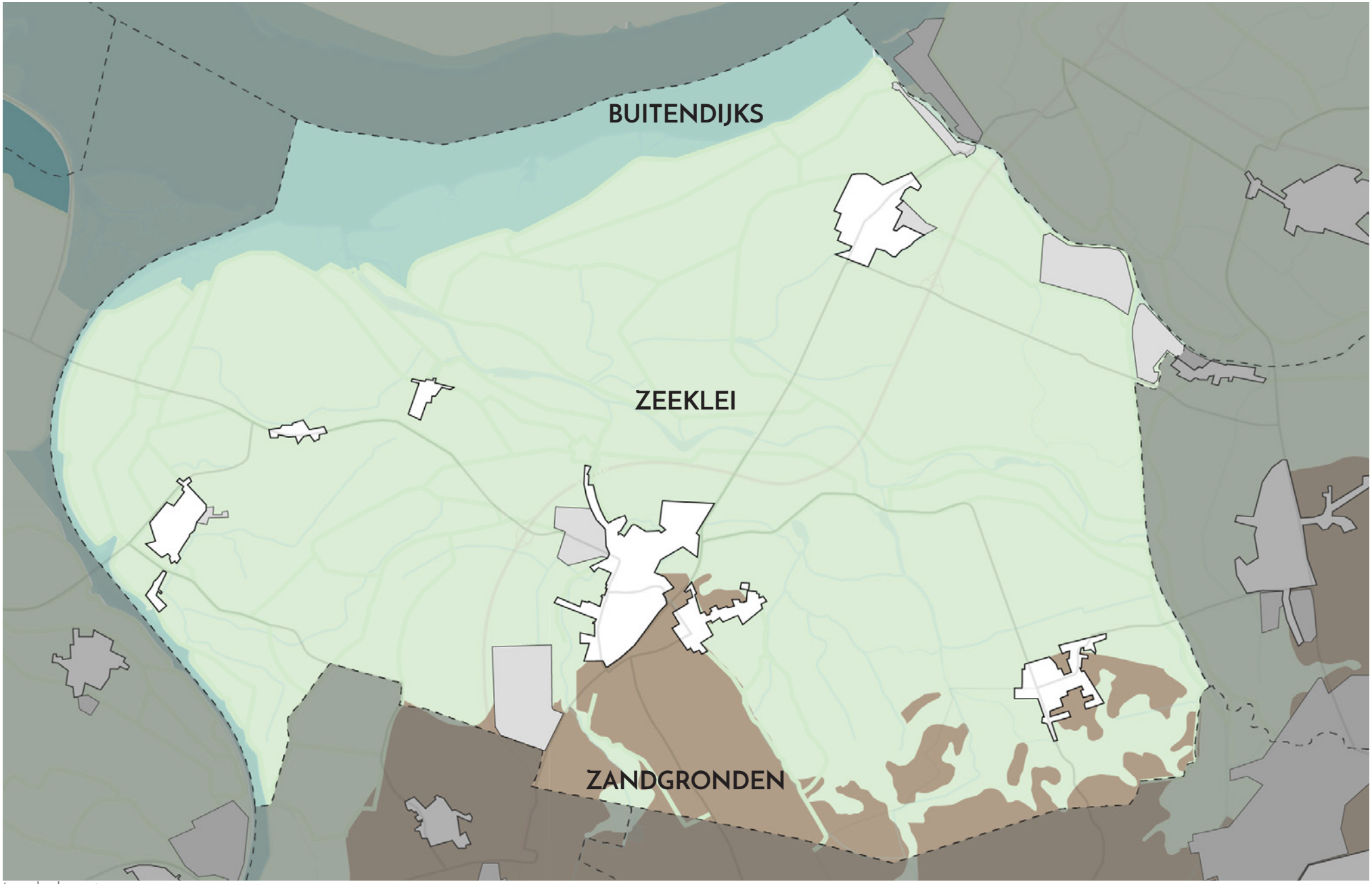

Landschapstypen

2.2 Polders en dijken

De hoofdingrediënten van het zeekleilandschap zijn weidse polders en de bijbehorende dijken. Kenmerkend zijn de vele op- en afgangen om van polder naar dijk te komen en vice versa. De Oude Prinsenlandse Polder is een grote vroeg 17e eeuwse polder die grotendeels bestaat uit zware zeeklei. In 1889 werd het eerste stoomgemaal gebouwd ten behoeve van de ontwatering.

Polder (Oud Prinsenlandse polder)

Dijk (Dintelpolder)

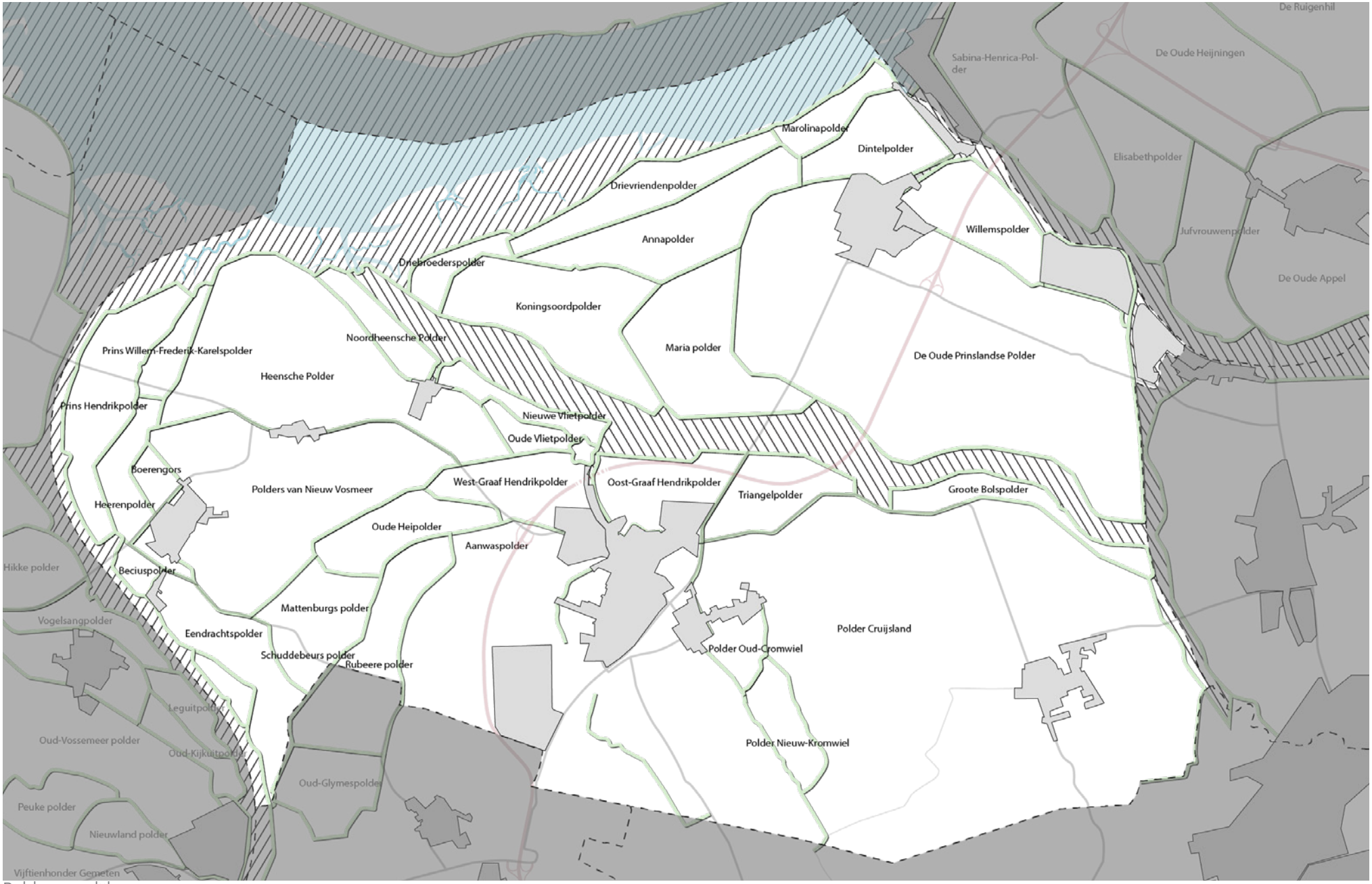

Polders en dijken

2.3 Bossen en lanen

De landschappelijke beplanting van de gemeente Steenbergen bestaat uit bossen en lanen. De bossen vinden we op de hogere zandgrond in het zuiden, maar ook langs de laagte daarin, de Ligne. Bossen op de zandgronden bestaan veelal uit zomereik, beuk en spar. Ter hoogte van de laagte komen daar watergebonden soorten zoals wilg bij.

De lanen en dijken in de polder zijn beplant met essen, populieren en enkele platanen en iepen. Met name populieren en essen zijn sterk vertegenwoordigd. Essen worden bedreigd door de essentaksterfte en de essenprachtkever. Vanuit plaag- en ziektegevoeligheid kan overwogen worden om polderwegen en dijken op termijn om te vormen naar een grotere soortendiversiteit. Aangezien veel dijken en polderwegen onvolledig zijn beplant, zou een wensbeeld met verjongings- en aanvullingsstrategie opgesteld kunnen worden.

Steenbergse weg

Halsterseweg

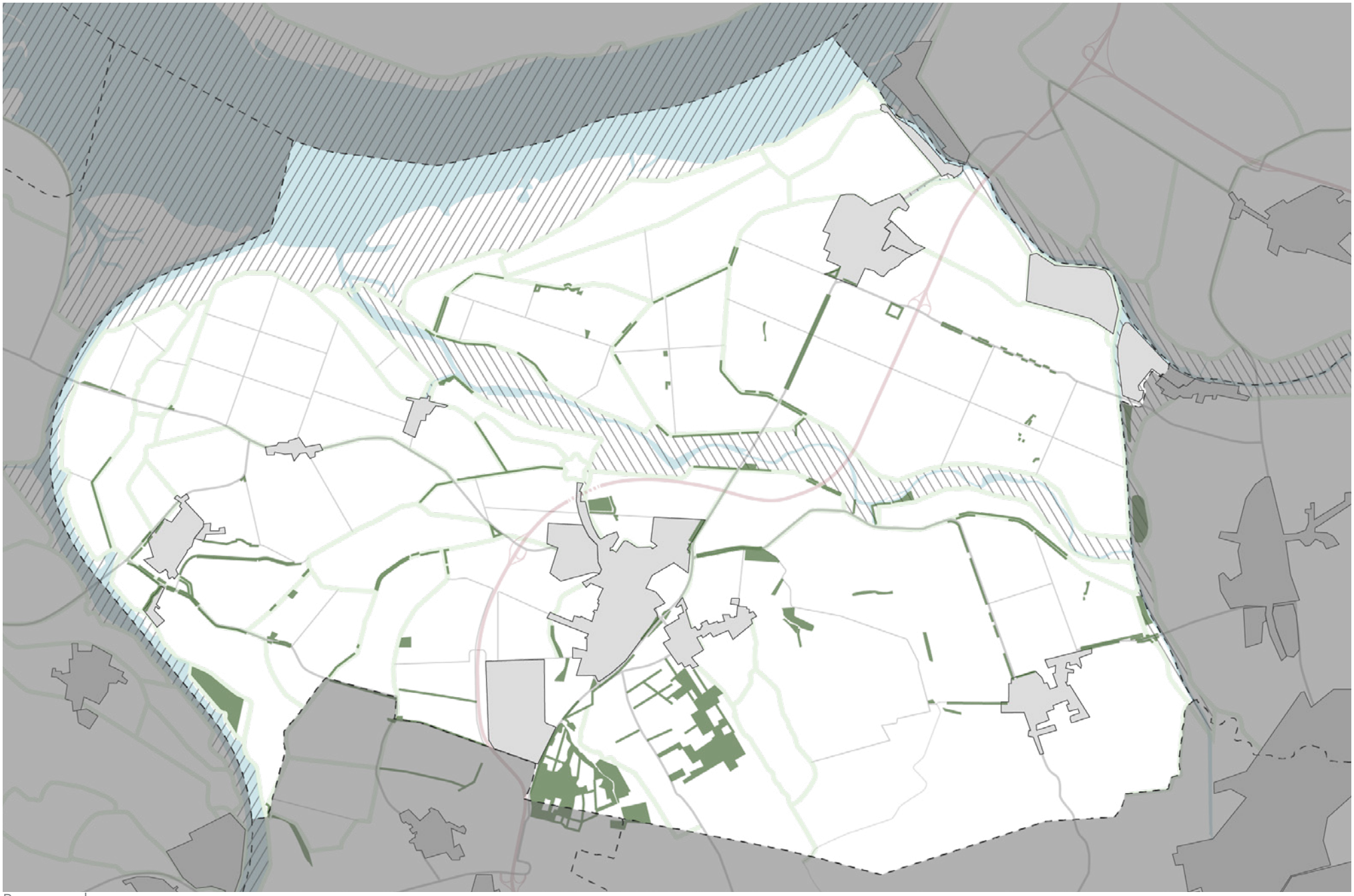

Bossen en lanen

2.4 Waterlopen

Het watersysteem van de gemeente Steenbergen is van oudsher onder invloed van getijden van het Volkerak. Vanaf 1824 beschermden de sluizen van Benedensas het achterliggende gebied tegen hoge vloedstanden. Na de voltooiing van de Deltawerken is het getij in het Volkerak verdwenen. De Steenbergsche Vliet, die met sluizen verbonden was met het Volkerak is vervolgens weer in open verbinding gebracht.

Het buitendijks natuurgebied 'Slikken van de Heen' dat zich bevindt op de zuidoever van het Volkerak wordt gekenmerkt door betrekkelijk grote hoogteverschillen op korte afstanden tussen slikken en schorren en de aanwezigheid van kreken. Dit maakt het gebied geschikt als vestigingsplaats voor een veelheid aan zout- en brakwaterplanten. Het specifieke milieu en de relatieve rust maakt het gebied bovendien geschikt als broed-, rust- en foerageerplaats voor diverse vogelsoorten als velduil, blauwborst, roerdomp en kluut.
De Steenbergsche Vliet is de grootste watergang in de gemeente Steenbergen en was tot de jaren zeventig van de vorige eeuw belangrijk voor aan- en afvoer van de suikerfabrieken en zand- en grindbedrijven. Toen deze functie werd overgenomen door de Dintel en Roosendaalse Vliet, ontstond ruimte voor ontwikkeling van de Steenbergsche Vliet tot rietlanden en recreatiewater.

Waar de Steenbergsche Vliet een verbinding voor de handel vormde, werd een andere waterloop, de Ligne, juist gebruikt als barrière. Deze waterlinie is voor het laatst in gebruik geweest tijdens de Belgische opstand in 1830 en is vandaag de dag in gebruik als viswater.

Zowel de Steenbergsche Vliet als de Ligne zijn beperkt beleefbaar vanaf de kruisende wegen. Bosschage of vangrails beperken het zicht. Juist op deze kruisingen ontstaat de kans om dit aspect van het landschap en de cultuurhistorie beter zichtbaar te maken.

Ligne of Bergsche water

Steenbergsche Vliet

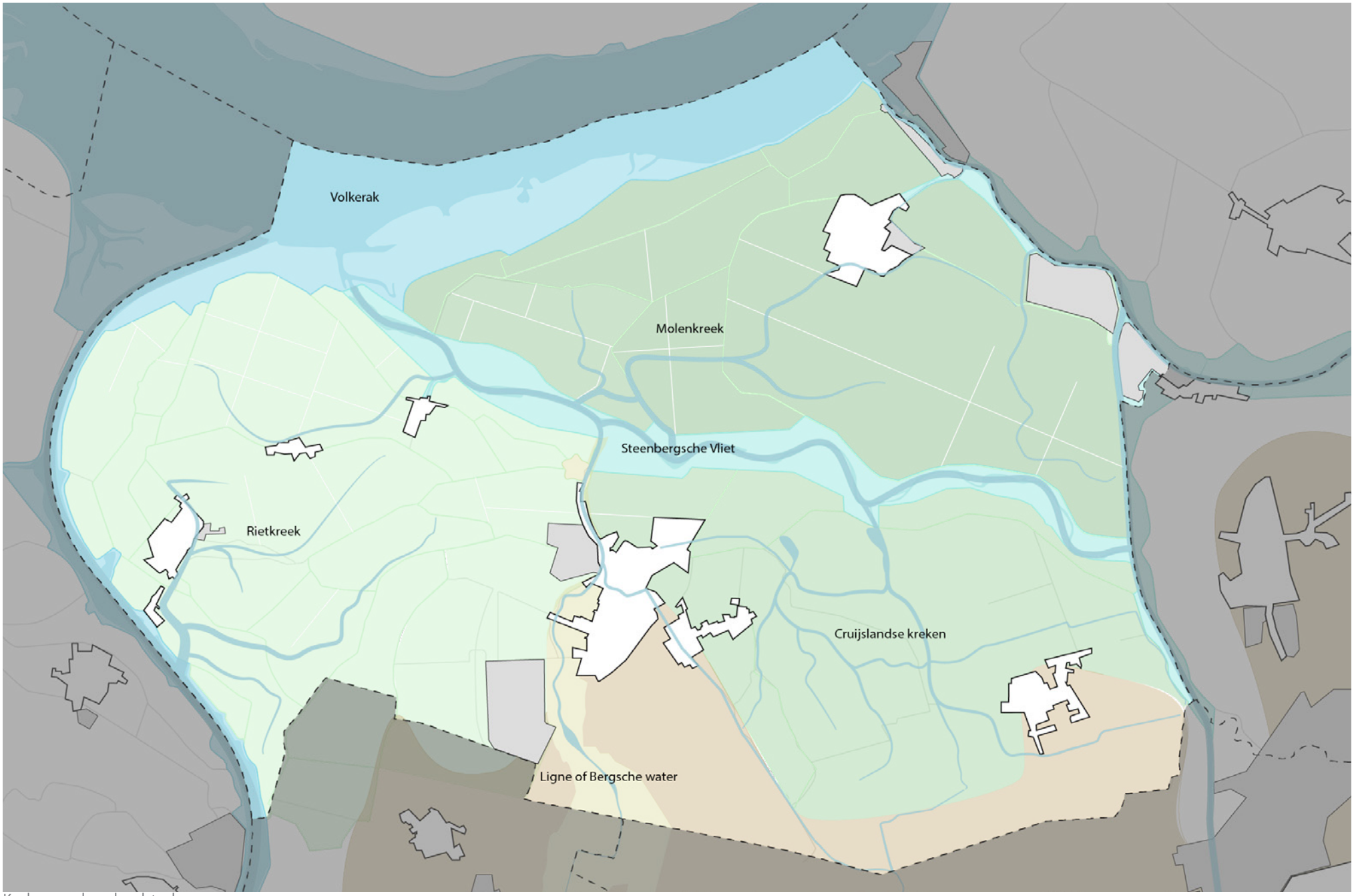

Kreken en kreekgebieden

2.5 Wegen

Van oudsher volgen de wegen in de gemeente Steenbergen de orthogonale polderstructuur en de dijken. Op de zandgrond zijn de wegen grilliger van structuur. De recent aangelegde, bovenlokale infrastructuur zoals de snelweg A4 en de Ringweg Oost volgt een andere logica. Deze wegen kennen een horizontaal alignement dat is gebaseerd op hogere rijsnelheden en het tracé is gebaseerd op het mijden van woonkernen in plaats van een rechtstreekse verbinding.

De lokale wegen bieden de mogelijkheid om het landschap van dichtbij te beleven. Het kleinschalige, relatief dichte zandlandschap kan zich hier onderscheiden van het grootschalige, orthogonale landschap van de polders. In de polders is de combinatie van hoge wegen op de dijk en lage wegen door de polder kenmerkend. Het al dan niet toepassen van wegbeplanting en de soortkeuze kunnen hier op toegespitst worden. Een andere kans is het accentueren van de landschappelijke lijnen die gekruist worden.

Halsterseweg

Rondweg Oost

Stoofdijk

Zeelandweg Oost

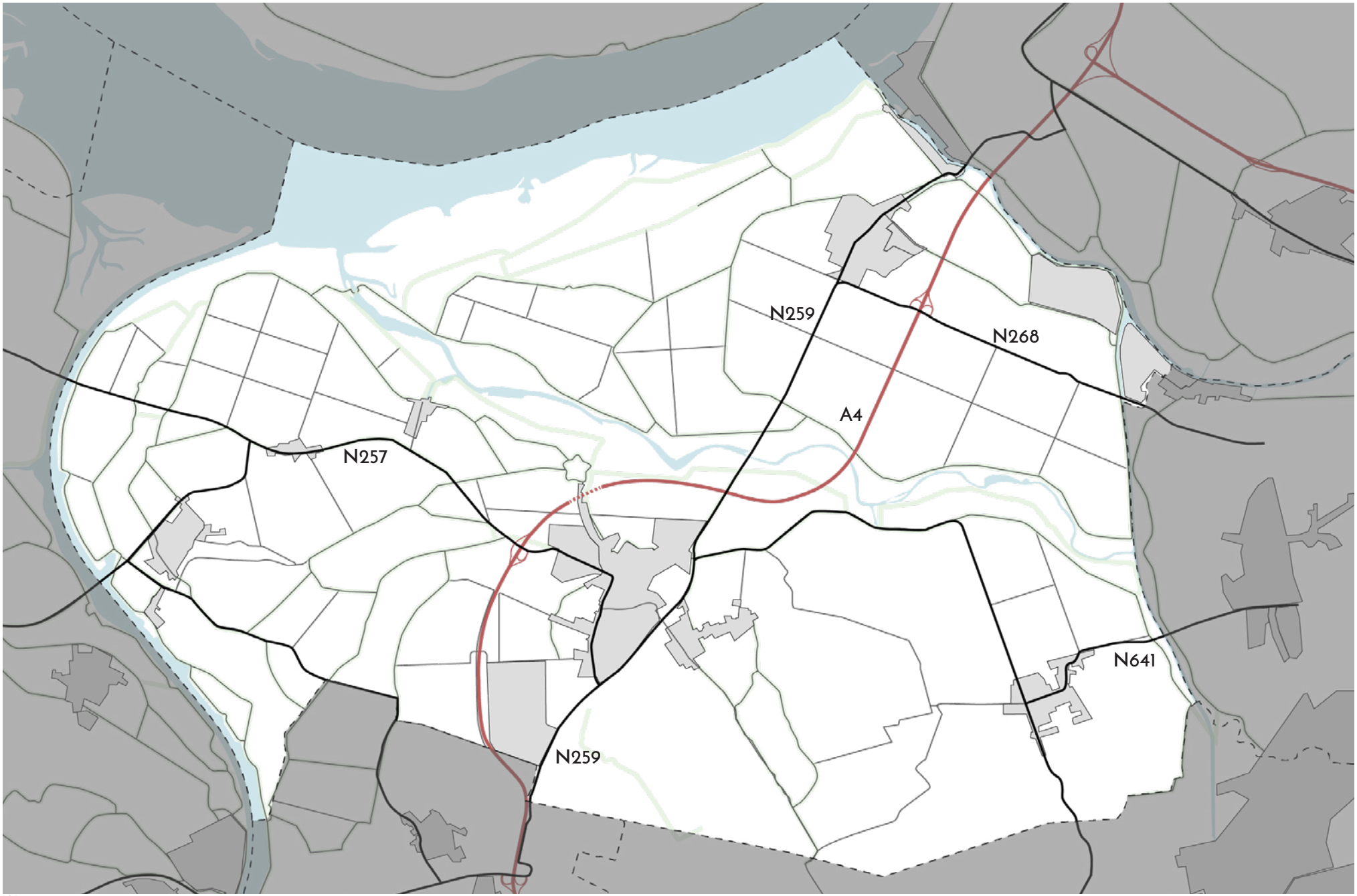

Wegen

2.6 Conclusie

Landschapstypen

De twee hoofd landschapstypen, zeeklei en zandgrond zijn duidelijk herkenbaar. De landschapstypen onderscheiden zich door:

- boomsoorten; populieren en essen in de polder, eiken en beuken op de zandgrond
- schaal; weids in de polder en half-open op de zandgrond
- structuur; orthogonaal in de polder, grillig op de zandgrond
- dijken; in de polder altijd dichtbij, afwezig op de zandgrond
- kreken; breed en prominent in de polders, marginaal op de zandgrond

Landschappelijke structuren

Het landschap van de gemeente Steenbergen wordt gekenmerkt door drie typen landschappelijke lijnen; dijken, lanen en kreken. De dijken zijn veelal goed herkenbaar. De kreken zijn deels rechtgetrokken. Waar de kreken de wegen kruisen, zijn de kreken doorgaans slecht beleefbaar omdat het open water op enige afstand van de weg begint of er bosschage tussen zit. Op de plekken waar de wegen de landschappelijke lijnen kruisen, zouden deze beter beleefbaar gemaakt kunnen worden.

Rotondes

Vier entrees van kernen binnen de gemeente Steenbergen worden gevormd door een rotonde. Drie daarvan liggen rond de kern Steenbergen en één ten zuiden van Dinteloord. De rotonde ten zuiden van Dinteloord is voorzien van een kunstwerk door Hans Hanssen dat een suikerbiet verbeeldt. Dit kunstwerk is te waarderen vanwege de betekenisvolle verwijzing, alzijdigheid, terughoudende kleurstelling en interessante perspectiefverdraaiing. De drie rotondes rond Steenbergen zijn voorzien van gras (rotonde oostzijde deels siergras). Rotondes zijn bij uitstek locaties waar veel passanten op af rijden, omheen rijden en zich oriënteren. Deze lenen zich daarom goed voor herkenbare, betekenisvolle inrichting. Wellicht kan op deze rotondes een kunstwerk of inrichting komen met een verwijzing naar de landschapstypen, zelnering of waterlinie. De inrichting van de rotondes wordt bij voorkeur in samenhang ontworpen.

Kernen

De gemeente Steenbergen omvat vier grotere kernen; Steenbergen, Dinteloord, Nieuw-Vossemeer en Kruisland. Steenbergen heeft enkele robuuste groenstructuren in de vorm van voormalige vestingwerken, parken en brede stroken met bomen in gras. De doorgaande weg in Dinteloord, de Steenbergseweg, kent groene bermen en laanbeplanting van lindes. Verder wordt de kern, met name in het zuidelijk deel, gekenmerkt door brede grasstroken met bomen tussen trottoir en rijbaan. Naast deze robuuste groenstructuren is er een aantal centrale straten waar de bomen in een zeer beperkte groeiplaats staan. Tenzij hier ondergronds een ruime, drukvaste groeiplaats is voorzien, verwachten we dat de vitaliteit en groei van de bomen beperkt zullen blijven. Met name de kernen Nieuw-Vossemeer, Kruisland en het gehucht De Heen kennen stenige centrale wegen met veel geleding en bomen in een beperkte groeiplaats. Wellicht kan door een gerichte herinrichting, waarbij gekozen wordt voor minder bomen in ruimere groeiplaatsen de ruimtelijke kwaliteit en vitaliteit van bomen verbeterd worden.

Lanen

De uitdaging die zich in de kernen voordoet om in een intensieve omgeving voldoende groeiplaats voor bomen te vinden, speelt niet in het buitengebied. In het buitengebied staan de laanbomen in het gras op ruimte afstand van elkaar, zodat zij vitaal kunnen uitgroeien. Aandachtspunt voor de lanen en beplante dijken in het buitengebied is de dominantie van enkele soorten (populieren, essen), waardoor ziekte- en plaaggevoeligheid ontstaat. Met een enkele agressieve ziekte of plaag kan een groot deel van het landschap kaal worden geslagen. Om dit voor te zijn, zou gekozen kunnen worden voor het geleidelijk omvormen naar een grotere soortendiversiteit. Deze omvorming kan bereikt worden door bijvoorbeeld het aanvullen van onvolledige lanen met een andere soort met nagenoeg hetzelfde beeld, het vervangen van uitval met een gelijkende soort, of het toepassen van een andere soort bij nieuwe lanen of bij uitval van volledige lanen.

Kreken niet altijd goed beleefbaar

Rotonde met gras. Lichtmasten domineren het beeld

Rotonde met suikerbietkunstwerk

Kreken niet altijd goed beleefbaar

Kleine plantvakken; ondergrondse groeiruimte?

3 ENTREES

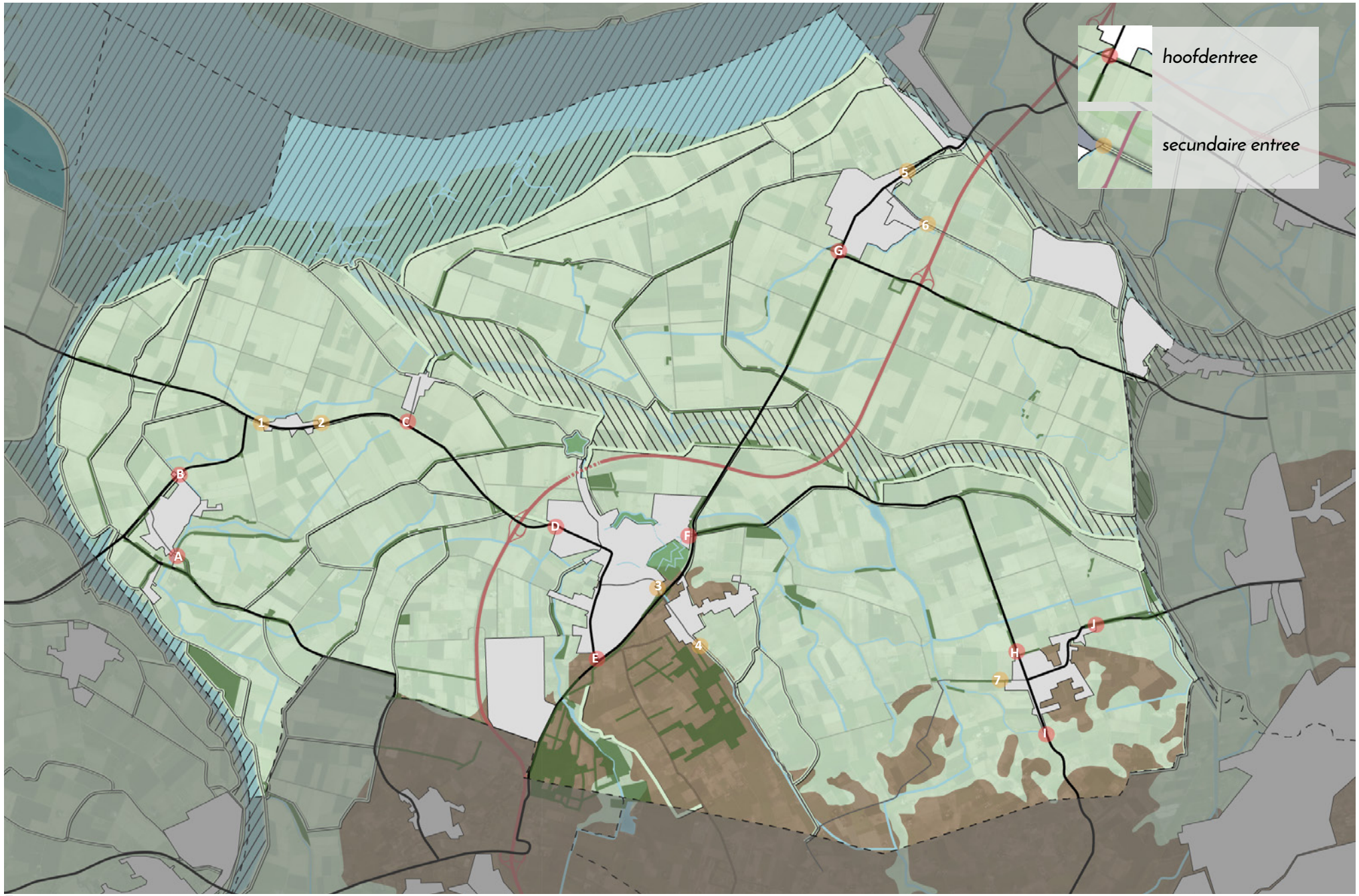

Entrees

A
stenige straten
kleine boomvakken
Kreek onderbroken en
beperkt zichtbaar

B
Dijkstructuur beperkt
beleefbaar
Kreek gekanaliseerd en smal
Weids uitzicht
Nette entree
kansen middenberm

C
Boomgroeiplaatsen
Dijk-polder beleving
versterken

D
Doorzetten dijkbeplanting
Versterken effect weg-afbuiging
naar openheid

50

E
Markante, landschappelijke rotonde?
Versterken half-open landschap zandrug;
eiken, beuken, doorzichten

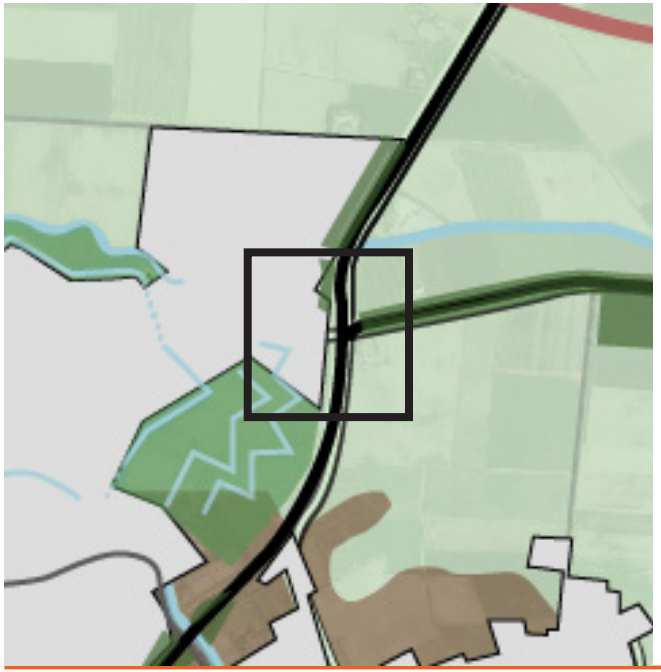

F
Voormalige dijk
Markante, landschappelijke rotonde?
Overgang zandrug/polder
Zicht op fortificatie

AVIA

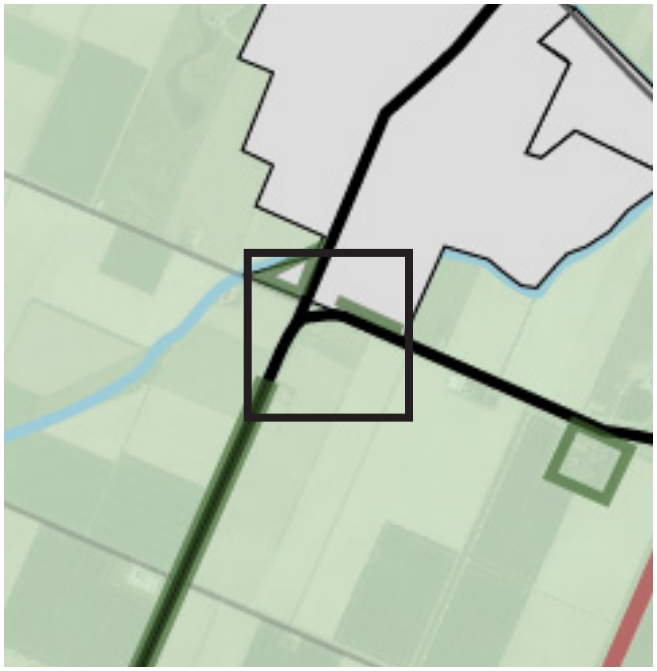

G
Kreek weinig zichtbaar
Markant kunstwerk
Open vergezicht

H
Aandacht voor soorten-
diversiteit bomen
Boomgroeiplaatsen

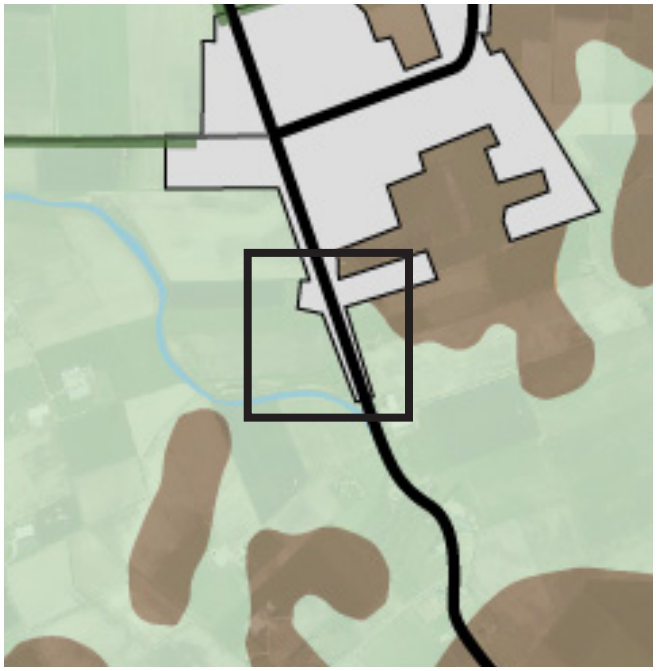

I
Laan versterken
Boomgroeiplaatsen
Zichtbaarheid kreek

J
Zicht op polder
Overgang zandrug/polder
Boomgroeiplaatsen

1
Continuiteit groene berm mogelijk?

N257

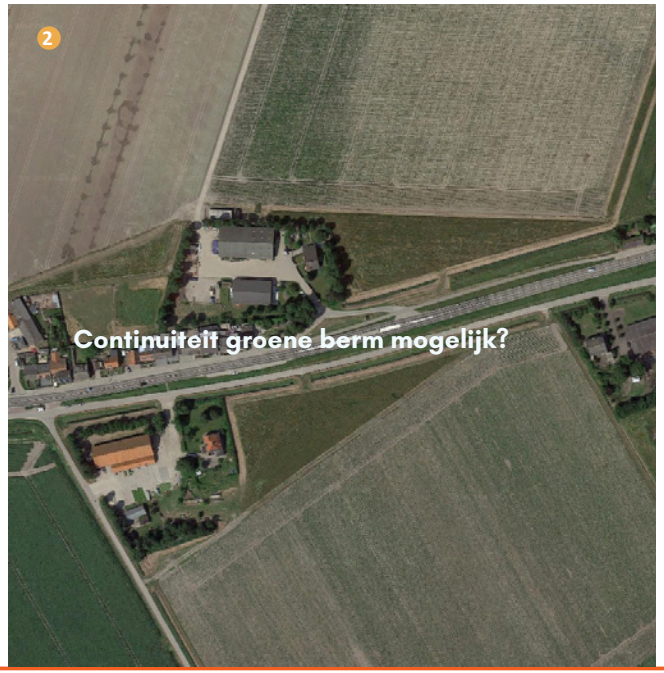
2
Continuiteit groene berm mogelijk?

3
Veelheid aan verkeerselementen

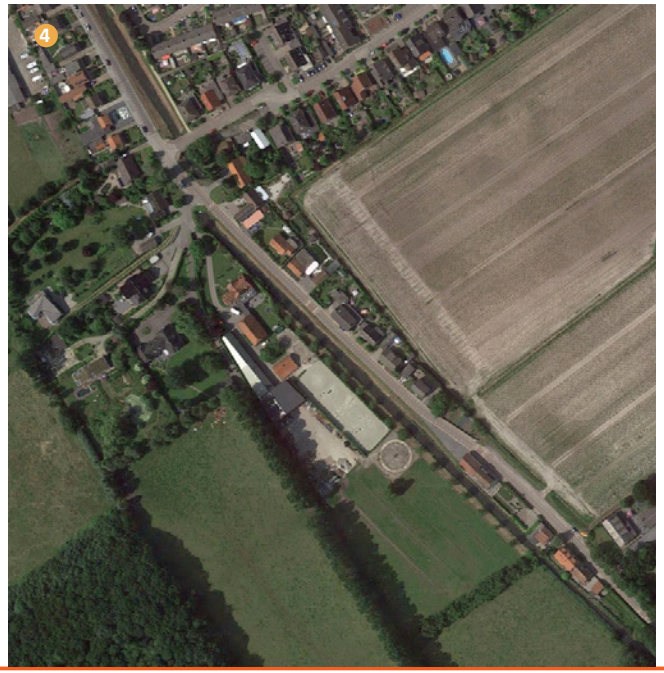
4

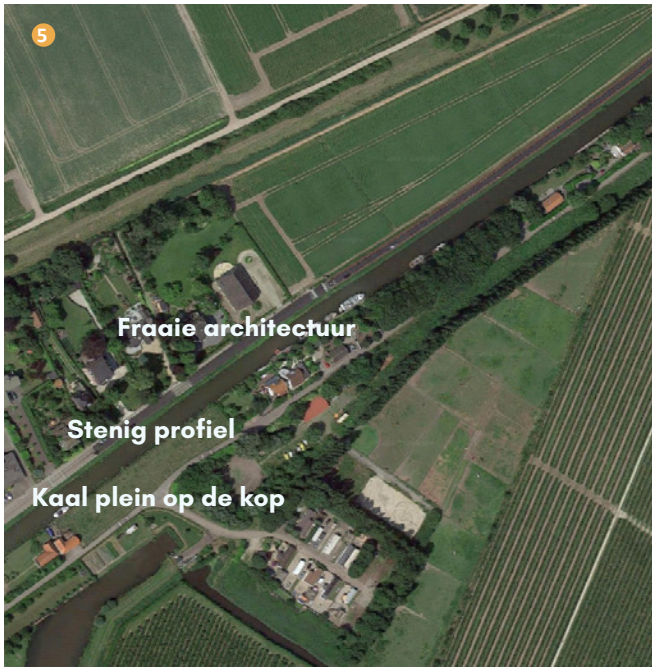
5
Fraaie architectuur
Stenig profiel
Kaal plein op de kop

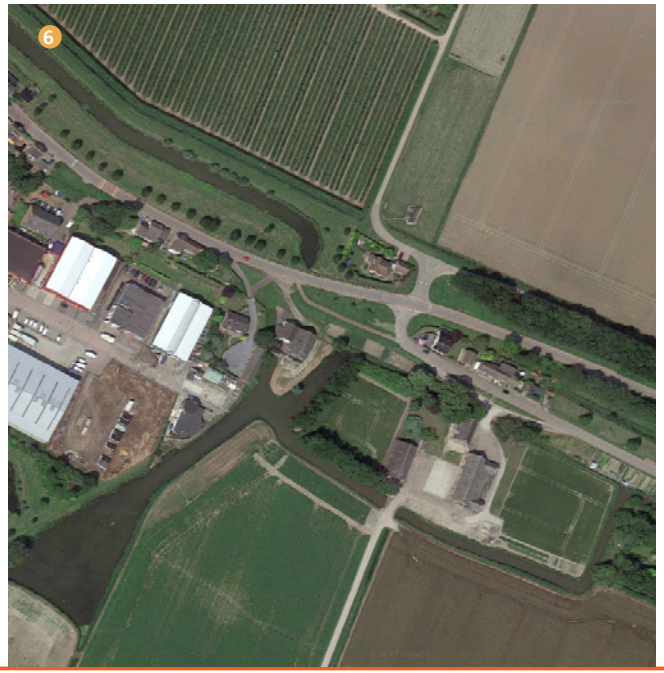
6

Molenlijk

7
Loods en bebouwing prominent

Opdrachtgever: Gemeente Steenbergen

gemeente Steenbergen

Auteur/Adviseur:

burobol
buitenruimte-ontwerp+landschap